

ДО ПРОБЛЕМИ ВИОКРЕМЛЕННЯ МОВИ РЕЛІГІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ
В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ТЕОЛІНГВІСТИКИ

*Бог створив людину за Своїм образом,
тому людина має необхідні можливості
для розумного спілкування зі своїм Творцем*
Дж. Барентсен

У статті аналізується проблема виділення мови релігійної комунікації в контексті теолінгвістики.

Ключові слова: мова релігії, теолінгвістика, теоцентрична парадигма.

В статье рассматривается проблема выделения языка религиозной коммуникации в контексте теолингвистики.

Ключевые слова: язык религии, теолингвистика, теоцентричная парадигма.

The article deals with the problem of singling out the language of religious communication within the context of theolinguistics.

Key words: language of religion, theolinguistics, theocentric paradigm.

Мова – це скарбниця культурної спадщини народу і цілого людства, потужний транслятор культурної інформації від одного покоління до інших. Мова є універсальною формою концептуалізації світу та раціоналізації людського досвіду, виразником знання про світ, а також про Творця цього світу, історичною пам'яттю про соціально і культурно важливі події в житті людини. Відбиття реальності в свідомості людини полягає в сприйнятті цієї реальності крізь призму культурних, зокрема культурно-релігійних традицій.

В умовах глобалізації релігійна комунікація є важливим інструментом спілкування, завдяки якому відбувається масштабний міжкультурний діалог на всіх рівнях релігійного соціуму, зокрема, між представниками дискурсивної спільноти християн. Англо-американська теологічна проза є продуктом діяльності англосовітної дискурсивної спільноти християн – динамічного соціориторичного феномену, який утворюється відповідно до єдиних дискурсивних принципів, має спільні цілі комунікації, спільне світобачення і спільну мову – мову релігії (*religious language*), яка відрізняється від звичайної мови (*non-religious*) тим, що описує божественну реальність (*divine reality*), що передбачає знання мовного коду релігійної комунікації: “*Religious language is language that refers to what is believed to be the ultimate nature of reality or its relationship to us*” (*Christianity A-Z*). Існування християнської дискурсивної спільноти призвело до появи християнського релігіолекту, тобто підсистеми мови в межах мови релігійної комунікації, яка є засобом спілкування християн: богословів й вірян. Мова богословів й вірян це самостійна мікросистема, яка характеризується певними параметрами й реалізує багатоаспектний потенціал дискурсу християнського богослов'я, зокрема образність, метафоричність,

© Малікова О.В., 2011

персуазивність, аргументативність, дидактичність. Отже, лінгвістичне осмислення релігійного дискурсу, зокрема його різновиду - християнського теологічного дискурсу не лише як засобу спілкування та набуття, збагачення, репрезентації теологічних знань, а й відображення релігійної картини світу носіїв християнської лінгвокультури у контексті сучасності є важливим з огляду на розвиток масштабного міжкультурного діалогу на всіх рівнях християнського соціуму. Поліпшення ефективності релігійної комунікації за допомогою такої мови міжнародного спілкування, як англійська, набуває сьогодні, в контексті глобалізації сучасного світу, особливої актуальності.

Саме в мові знаходять своє відображення духовні та ментальні цінності народу, оскільки мова знаходиться між людиною та зовнішнім світом і малює його картину у відповідності з тим світобаченням, що є зафіксованим в мові. Внутрішня форма мови фіксує особливості світобачення, зокрема релігійного, християнського, а внутрішня форма слова відображає своєрідність зв'язків між звуковою формою та поняттям, характерним для кожної окремо взятої мови, наприклад, мови релігійної комунікації. Мова виражає і втілює культурну реальність, оскільки є невід'ємним і одним із базових елементів культури. Дослідження мови релігії на всіх рівнях сприяє вивченню релігійної культури у всіх її проявах.

Останніми роками відбувається усвідомлення мови релігії як особливої системи. Мова релігії вивчалася в загально-теоретичному аспекті (Адмоні 1994, Мечковська 1998), в стилістичному аспекті як особливий функціональний стиль (Аврорін 1975, Крисін 1996, Крилова 2000), досліджувались окремі жанри релігійного дискурсу: проповідь (Агеева 1993, Морозова 1998, Бобирева 2008), молитва (Беленко 1996, Прохватулова 2000, Уразаєва 2003), псалм (Бобирева 2008), духовне послання (Ярмульська 2002). Деякі конститутивні ознаки, композиція, тематика, лексичні, морфологічні, синтаксичні особливості релігійного стилю були розглянуті російськими, білоруськими, українськими, польськими, словенськими, румунськими мовознавцями на матеріалі відповідних мов. Однак навіть саме питання існування релігійного стилю як окремого функціонального різновиду досі залишається дискусійним. Деякі вчені подають релігійний стиль як рівнозначний іншим, а деякі вказують на відмінність релігійної комунікації від інших типів спілкування.

В сучасній науковій літературі ще триває процес формування підходів до опису релігійної комунікації, яку Н.Б. Мечковська визначає як комунікацію, яка об'єднує всі види спілкування у сфері релігії. Мова релігії не отримала в мовознавстві теоретичного осмислення як складна, поліфункціональна система, яка обслуговує різні сфери релігійної комунікації. Правомірність виділення релігійного стилю як такого функціонального різновиду мовлення, що обслуговує спілкування окремої сфери суспільної діяльності і є відображенням окремої форми суспільної свідомості доведено лише на теоретико-філософському рівні, в основі якого лежить теорія базових екстралінгвістичних факторів виділення функціональних стилів, в той час як сучасна лінгвістика пропонує нові підходи до вивчення когнітивно-комунікативної і функціонально-стильової системи.

Розглядаючи проблеми взаємодії мови і релігії, вплив релігії на розвиток та становлення національних мов, білоруська дослідниця Н.Б. Мечковська подає дані з історії різних віровчень та їх мовного втілення, що дає можливість для порівняння і віднаходження спільних рис у відображенні мовою релігійних уявлень. Учена, зокрема, дійшла висно-

вку про те, що еволюція міфологічно-релігійного змісту і своєрідність релігійного спілкування є тими головними факторами, які визначили історію книжно-писемних культур, формованих релігіями Писання... Переклади Писання часто ставали матеріально-мовною базою над діалектною (загальнонаціональною) літературною мовою... Філологія зародилась для збереження і трансляції сакрального змісту в незмінному вигляді [1; с. 311].

Як результат взаємодії мови і релігії виникла *теолінгвістика* (от греч. theos — Бог и лат. lingua — язык), наука, яка досліджує прояви релігії, що закріплені і відображені в мові [2; 16]. Теолінгвістика інтенсивно розвивається у Сполучених Штатах Америки, Великобританії, Бельгії, Германії, Польщі, Росії, Україні та інших країнах Європи. Прикладом, один із провідних мовознавців Великобританії Д.Кристал, автор кількох робіт, присвячених мові релігії і релігійній комунікації, вважає, що теолінгвістика вивчає відношення мови і релігійної теорії й практики, що експлікується у текстах церковних ритуалів і Священного Письма, у текстах проповідей, молитов, послань церковних ієрархів, а також в індивідуальних висловлюваннях віруючих.

Проблеми взаємодії мови і релігії присвячено роботи вчених Росії, України, Білорусії, Польщі, Германії, Англії. Практично всі вони переконані, що за допомогою мови може бути описано все, що пов'язано з Богом, релігією, релігійним і духовним життям людини. Тим не менш, сучасна наукова література не дає однозначного визначення лінгвістичного статусу мови релігії. Одна група мовознавців стверджує, що мова релігії не існує. А те, що прийнято називати релігійною мовою — це просто одна з чисельних сфер функціонування мови. Інша група стверджує, що релігійна мова існує, але не має єдиного визначення: *релігійна мова, сакральна мова, мова віри, мова-сакрум, релігійно-проповідницький стиль, біблійний стиль, церковно-релігійний стиль, молитовна мова, богослужбова мова, мова Церкви, релігійний дискурс, релігійний стиль, релігійне використання мови, духовна словесність, духовне мовлення, релігійна комунікація* тощо. Всі вони володіють дещо різним смисловим наповненням. Спільним для всіх наведених термінів є те, що автори, які їх використовують намагаються описати явища, які пов'язані з Богом, релігією. Найбільш нейтральним й адекватним, на наш погляд, є термін *мова релігійної комунікації*, оскільки форма суспільної свідомості, яка лежить в основі даного функціонального різновиду - це релігія. Різноманіття термінології свідчить про багатоплановість проблеми взаємодії мови і релігії, а також про те, що теолінгвістика — розділ мовознавства, який розробляє дану проблему, активно розвивається.

Ми поділяємо думку А. К. Гадомського про те, що феномен мови релігії пов'язаний, перш за все, з проблемою взаємодії мовної й концептуальної картини світу. Мовні засоби «релігійної мовної картини світу», які використовуються для відображення «релігійної картини світу» і є релігійною мовою. Широке розуміння терміну *мова* у словосполученні *релігійна мова*, дало можливість польським вченим запропонувати різні варіанти релігійної мови: *теоретична, апологетична, юридична, ділова, катехізична і гомілетична*. Аналіз польських видань з питань релігійного стилю свідчить, що мова костелу розглядається як окреме явище у житті суспільства. Вивченню її термінології та літературної вартості присвячено роботи Б. Яблонської, З. Пільха, А. Бронка, Л. Гількей, Й. Франковський, Й. Хербут та ін. Увага сучасних польських дослідників (М. Войтак, Я. Самбор, М. Макуховської та ін.). Ми поділяємо думку М. Макуховської про те, що основною ознакою, за якою релігійний стиль можна визначати як окремий функціональний різно-

вид є особлива *референція*. Вказуючи на термінологічну невизначеність поняття «мова, що обслуговує сферу релігії», дослідниця стверджує, що властивістю, яка у радикальний спосіб відрізняє релігійну мову від світської, є особлива *референція*. Релігійна мова (на відміну від світської) говорить про те, що надприродне, необ'єктивне, недоступне для емпіричного пізнання і не для всіх реальне, а тому можна про це говорити тільки за допомогою символів, порівнянь, метафор». Невипадково релігійний стиль відрізняється образністю, метафоричністю, використанням великої кількості порівнянь і особливо символів. Саме символ виражає внутрішню суть предмета, його містичний, таємний, глибинний зміст. Символи взагалі співвідносяться з речами більш значущими, великими, світовими. Прамова, з якої походить *дерево словесное*, був бездоганим, глибоко символічним. Ця символічність збереглась у «гілках дерева», тобто в мовах, які розділилися, але не відпали від єдиного кореня.

М. Войтак пропонує перелік культурологічно-світоглядних установок даного функціонального різновиду: ідеоцентризм ; психологізм та ідеалізм у баченні людини; символічне бачення світу, спроба висловити те, що недоступне для природного досвіду; узагальнене розуміння людини; оперування різними кодами; позиція споглядання і роздумів щодо дійсності; діалогічність, яка має інший характер, ніж у розмовному стилі.[6;322] На нашу думку всі перелічені критерії не є основними ознаками релігійного стилю, оскільки їх можна віднайти і в інших функціональних різновидах, зокрема в художньому, художньо-публіцистичному дискурсі. А з де-якими важко погодитися. На наш погляд, релевантною культурологічно-світоглядною установкою релігійного стилю, зокрема, дискурсу християнського богослов'я, є *релігійний*, зокрема, *християнський антропоцентризм*, *християнська антропологія*, яка заснована на духовній спадщині Святих отців церкви, а також *теоцентризм*. На відміну від антропоцентричної парадигми, яка визначає підхід до вивчення мови як світу, який лежить між світом зовнішніх явищ й внутрішнім світом людини із традиційним посиланням на В. фон Гумбольдта, теоцентрична парадигма визначає людину і мову як творіння Боже із посиланням на Біблію і вчення святих отців. Ми поділяємо думку І.В. Бугаєвої про те, що саме на цьому принципі необхідно вивчати проблеми: мова і релігія, мова і культура, мова і свідомість, мова і комунікація [5;391].

Стирання кордонів функціональних стилів, вивчення жанрів не в межах функціонального стилю, а вивчення типів текстів в різних сферах комунікації або дискурсах привело до появи в сучасній лінгвістиці напрямку, який пов'язаний з описом релігійного дискурсу або дискурсу релігійної комунікації. Те що акад. В.В. Виноградов розумів під стилем мовлення, розмежовуючи й протиставляючи поняття *стиль мови* й *стиль мовлення*, стало називатися *дискурсом*. Інтерес до мови релігійної комунікації, релігійного дискурсу став причиною продуктивних пошуків, які мають за мету не лише розв'язання фундаментальних проблем теології, а й позитивну оцінку (окремих) явищ у сфері релігійної комунікації. Узагальнюючи точки зору різних вчених, можна сказати, що сучасна теолінгвістика синтезує і інтегрує зусилля й можливості всіх мовознавців щодо всебічного вивчення мови релігійної комунікації. Застосування інтегративного підходу сучасної теолінгвістики є особливо плідним у вивченні особливостей дискурсу християнського богослов'я як складової релігійної комунікації з точки зору когнітивно-комунікативної парадигми сучасного мовознавства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мечковская Н.Б. Язык и религия.- М.:Агенство «ФАИР», 1998.- 352с.
2. Гадомский А. К. О лакунах в системе лингвистической науки: проблема взаимодействия языка и религии // Культура народов Причерноморья. — №49. — Т. 1. — 2004. — С. 164 - 167.
3. Гадомский А. К. Религиозный язык или стиль: попытка систематизации терминологии теолингвистики // Ученые записки Таврического национального университета. — Т. 19 (58) № 2 Филология. — Симферополь: ТНУ, 2006. — С. 186 - 193.
4. Бобырева Е. В. Религиозный дискурс: стратегии построения и развития. Волгоград «Парадигма» 2006. – С. 190-200.
5. Бугаева И.В. О религиозно-проповедническом стиле в русском языке// Ежегодная Богословская конференция ПСТБИ. М.: ПСТБИ, 2003. - С.390-394.
6. Войтак М. Религиозный стиль в генологической перспективе//Стереотипность и творчество в тексте: Межвуз. сб. науч. тр. Пермь, 2003. Вып. 6. – С. 323-33.

УДК 81'373.43 : 81'1

*Медведь М.М.
(Ужгород, Україна)*

ПРО СТАТУС НОВОГО СЛОВА В СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЧНІЙ ТЕОРІЇ

У статті досліджується статус неологізмів у лінгвістичній теорії та інтенсивність вивчення новотворів періоду з 90-х років ХХ століття до початку ХХІ століття.

Ключові слова: *неологія, неологізм, нові слова, словотворення, сучасна лінгвістична теорія.*

В статье исследуется статус неологизмов в лингвистической теории, а также интенсивность изучения их происхождений периода 90-х годов ХХ начала ХХІ столетий.

Ключевые слова: *неология, неологизм, новые слова, словообразование, современная теория лингвистики.*

The article deals with the status of neologisms in linguistic theory and the intensity of their study from the 90-years of the ХХ century to the beginning of the ХХІ century.

Key words: *neology, neologism, new words, word formation, modern linguistic theory.*

Поява нових слів і нових значень – природна властивість усіх живих мов, що відображають зміни в різноманітному світі речей і явищ. Зміни, що відбуваються у всіх сферах життя і діяльності людей (на виробництві, в науці, культурі, суспільно-економічних відносинах), активно впливають на розвиток мови, адже її основна функція – засіб спілкування. Кількісне зростання і якісні зміни словникового складу мови тісно пов'язані з історією країни та її народом, творцем і носієм цієї мови.

© Медведь М.М., 2011